

יצוא ומתן רישיון שימוש בטכנולוגיות ביטחוניות - חלק ראשון

עו"ד טל קרפלדוס, שותף וראש מחלקת קניין רוחני במשרד שבלת ושות'

על פי גורמים זרים מדורגת ישראל בין עשרת היצואניות הביטחוניות הגדולות בעולם, כאשר לדברי שר הביטחון דהיום, משה (בוגי) יעלון, הייצוא הביטחוני לשנת 2014 יסתכם ב-7.5 מיליארד דולר - עלייה של כ-15% לעומת שנת 2013.

היצוא הביטחוני של ישראל כולל יצוא של ציוד, שירותים וידע והוא נתון לפיקוח בישראל, כמו גם במרבית מדינות העולם, בעיקר משיקולי ביטחון לאומי, מדיניות חוץ וכיבוד אמנות והחלטות בינלאומיות. מטרת חלקה הראשון של תמצית זו, לסקור בקווים כללים שני הסדרים מהותיים בדין הישראלי הנוגעים ליצוא מישראל של טכנולוגיות בעלות אופי בטחוני (שלא למדינת אויב) חוק הפיקוח על יצוא ביטחוני, התשס"ז-2007 וסעיף 98 לחוק הפטנטים תשכ"ז-1967.

חוק הפיקוח על יצוא ביטחוני, התשס"ז-2007 ("חוק הפיקוח")

עיקר הפיקוח על היצוא הביטחוני ממדינת ישראל מושתת על חוק הפיקוח ועל התקנות והצווים מכוחו. החוק נכנס לתוקף ב-31 בדצמבר 2007 והוא חל על יצוא של ציוד, ידע ושירותים ביטחוניים. הוראות חוק הפיקוח כוללת, בין השאר, הוראות לעניין ניהולו של מרשם היצוא הביטחוני, הסדרתם של רישיונות היצוא, חובות הדיווח, עונשין ודבר הסמכתו של המנהל הכללי של משרד הביטחון וראש אגף הפיקוח על יצוא ביטחוני (אפ"י) כרשות הפיקוח מוסמכת על היצוא הביטחוני. מטרתו של חוק הפיקוח, כפי שהיא מתוארת במסגרתו, הינה, בין השאר, הסדרת הפיקוח של מדינת ישראל על יצוא ציוד בטחוני, העברת ידע ביטחוני ומתן שירות בטחוני וזאת מטעמים של שמירה על הביטחון הלאומי, יחסי החוץ של המדינה והתחייבויותיה הבין-לאומיות כמו גם לשם שמירה על אינטרסים חיוניים אחרים של המדינה. במלים אחרות, חוק הפיקוח נועד להסדיר את הפיקוח על הוצאתם של ידע, ציוד או שירות ביטחוני הטעונים פיקוח בהתאם להוראות החוק, וזאת בטרם צאתם מתחומי מדינת ישראל. סימן ב' לחוק הפיקוח מפרט פעולות הטעונות רישוי מטעם משרד הביטחון, כגורם האחראי על יישומו ואכיפתו של החוק ובכללן פעולות שיווק בטחוני (לרבות פעולות שמטרתן קידום עסקת יצוא, לרבות תיווך וניהול משא ומתן), יצוא של ציוד בטחוני, העברת ידע בטחוני בכל דרך שהיא ומתן שירות בטחוני (לרבות שירות הנוגע לתכנון, פיתוח, ייצור, הרכבה, אחזקה והדרכה בנוגע לציוד וכן שירות בנוגע לידע בטחוני). חוק הפיקוח מזכר את המונח "ידע בטחוני" בהגדרה רחבה, הכוללת, בין השאר, מידע (לרבות נתונים טכניים או סיוע טכני) הדרוש לפיתוח או לייצור של ציוד ביטחוני או לשימוש בו, מידע המתייחס לתכנון להרכב, לבחינה, לשיפור, לשינוי, הדרכה, לאחזקה, להפעלה או לתיקון של ציוד ביטחוני או לטיפול בו וכן ידע המתייחס לכוחות

ביטחון, לרבות ידע הנוגע לארגונים, לבנייתם, להפעלתם, לתורת הלחימה או לשיטות הדרכה ואימון או שיטות פעולה שלהם וכן ידע בנוגע למדיניות ביטחון, לוחמה בטרור ושיטות אבטחה.

על פי הוראות החוק אסורה העברתו של ידע ביטחוני ללא קבלת רישיון יצוא בטחוני (רישיון מאת מנכ"ל משרד הביטחון או ראש אפ"י) ובכלל זה העברה בכל דרך שהיא, לרבות בעל פה – מישראל אל מחוץ לישראל, או בישראל לידי מי שאינו אזרח ישראלי או תושב ישראל או לידי תאגיד חוץ. רישיון יינתן על פי רוב לתקופה של 3 שנים.

לצד רשימות הפיקוח אשר הוסדרו במסגרות חקיקת משנה והכוללות פירוט של ציוד הלחימה, ציוד טילים וציוד דו שימושי הנכללים בהגדרת הציוד הביטחוני מסדירה חקיקת המשנה הוראות לעניין פטורים מהצורך בקבלת רישיון יצוא לעניין פעולות וזאת בהתאם ובכפוף לתנאים המפורטים שם.

ראויה לשימת לב הוראת החוק הקובעת, כי העברת "ידע ביטחוני" המחייבת הרישיון כוללת העברתו של ידע לתושב חוץ, אף אם נעשתה בתוך גבולות ישראל (בבחינת "יצוא בפועל"). כן נכונים הדברים ביחס להעברה "בפועל" של ידע הנתון לפיקוח לחברה שאינה ישראלית.

להסרת ספק, העברת ידע יכול שתבצע אף ביחס למידע ו/או ידע המצוי בנחלת הכלל ואין בנגישות המידע כדי לפטור את המבקש להעבירו מהצורך בקבלת רישיון מתאים.

משכך, העברת ידע ביטחוני ובכלל זה לתושב חוץ המבקר במפעל או באתר של מי שמחזיק בידע ואשר נחשף לידע הנמצא בפיקוח (לפעמים אף בדרך מקרה) ומבלי שנתקבל לכך רישיון מתאים, מהווה עבירה פלילית לפי חוק הפיקוח.

סעיף 98 לחוק הפטנטים

מנגנון נוסף הנועד לאפשר למדינה פיקוח על יצוא של טכנולוגיה ביטחונית והמוכר פחות למי שאינם עוסקים ברישום מעוגן בסעיף 98 לחוק הפטנטים. לפי הוראת סעיף זה אזרח ישראל, תושב קבוע בישראל, או אדם אחר החייב בנאמנות למדינה, אינו רשאי להגיש מחוץ לישראל בקשה למתן פטנט על אמצאה שנושאה הוא נשק, תחמושת או שהיא בעלת ערך צבאי אחר, או על אמצאה אשר שר הביטחון או רשם הפטנטים, לפי העניין, סבר כי היא נוגעת להגנת המדינה או מכילה סוד בטחוני - אלא אם קיבל על כך מראש היתר בכתב משר הביטחון או אם הגיש בישראל בקשה לגבי אותה אמצאה, ומיום הגשת הבקשה עברו ששה חדשים ושר הביטחון לא נתן לגביה צו לפי סעיף 94 לחוק הפטנטים (או שנתן צו אך כבר אין הוא בר-תוקף).

סעיף 94 לחוק הפטנטים מקנה לשר הביטחון סמכות אם ראה צורך בכך לשם הגנת המדינה, לרבות השמירה על סודותיה הביטחוניים ולאחר התייעצות עם שר המשפטים, ליתן צו להורות לרשם שיימנע מעשיית פעולה שהוא חייב או רשאי לעשותה לפי חוק זה בעניין בקשה פלונית, או שידחה את עשייתה וכן לאסור או להגביל פרסום או מסירת ידיעות בקשר לבקשה פלונית או בקשר למידע הכלול בה.

הקושי ביישומה של הוראת סעיף 98 מתעורר בהקשר של המצאות דו שימושיות אשר עשויות להיות בעלות שימושים ביטחוניים כמו גם אזרחיים. הגם כי ברור, כי המגבלה לעניין הגשת בקשה מחוץ לישראל תחול על

המצאה הנוגעת לנשק או תחמושת, הרי לעניין מד מרחק מבוסס לייזר או מערכות תקשורת - תחולת מגבלה זו אינה דבר הלמד מאילו. יחד עם זאת ולמעט מקרים חריגים, הדרישה להגשה של הפטנט בישראל תחילה- אין בה משום חסרון מהותי לממציא, מאחר ומדינת ישראל חברה באמנות שונות הנוגעות להגנה פטנטית והשומרות על זכויות הממציא.

יוצאים מכלל זה, לעניין העדר החיסרון המהותי, ממציאים אשר היותם אזרחי מדינת ישראל מהווה את הקשר היחיד או העיקרי בינם לבין מדינת ישראל, כדוגמת ממציאים בעלי אזרחות כפולה אשר מקום התושבות שלהם ועיקר חייהם מתנהל מחוץ לגבולות המדינה ואף בעלי אזרחות ישראלים המועסקים מחוץ לגבולות המדינה בחברות זרות. אלה עשויים, לכאורה, לחוב בפלילים, אם יגישו מחוץ לישראל בקשה למתן פטנט על אמצאה שנושאה הוא נשק, תחמושת או שהיא בעלת ערך צבאי אחר וכיוצא בזה.

נכון לאזכר בהקשר זה, כי הסדרים דומים מעוגנים בדיני הפטנטים של מדינות שונות ומחייבים קבלת אישור מטעם הרשות אשר מונתה לעניין זה, בטרם הגשת בקשות פטנט מחוץ לגבולותיהן. לצד מדינות בהן אין חובה בדבר קבלת אישור בטרם הגשה במדינה זרה (כדוגמת אוסטרליה ויפן), מדינות כדוגמת ארה"ב, צרפת, גרמניה ואחרות האוסרות על הגשת בקשה לרישום פטנט במדינה זרה בטרם התמלאו תנאים מסוימים, כגון זמן המתנה של מספר שבועות ואף חודשים ממועד הגשת בקשת הפטנט באותה המדינה. זאת ועוד, במדינות מסוימות ובהן הודו חל איסור על הגשת בקשות זרות בטרם התקיימו התנאים הנדרשים על פי הדין החל וזאת אף ללא תלות בתחום לו נוגעת ההמצאה. משכך, וללא תלות בתחום העיסוק, לא ניתן להפריז בחשיבות של הכרות עם הוראות הדינים החלים הן המקומיים והן הזרים על מי אשר מבקשים להגיש בקשה לרישום פטנטים במדינות אשר לא קיימת זהות בינן לבין המדינות אשר הממציא/הממציאים הינם אזרחיה, תושביה או בעלי חובת נאמנות כלפיהן.